

RAB tagasiside virtuaalvääringu teenuse pakkujatele

Ülevaade teadetest, mille Eesti virtuaalvääringu teenuse pakkujad aastal 2020 RAB-le saatsid, ja nende kasutamisest RAB poolt

2020. aastal saatsid virtuaalvääringu teenuse pakkujad RAB-le 530 teadet, mis moodustas 6,4% kõikidest teadetest. Teatamiskohustus on virtuaalvääringu sektoris teatud määral paranenud, seda nii esitatud teadete koguarvu aspektist (2019. a saadeti 405 teadet) ja, mis veelgi olulisem, ka teatajate arvukuse poolelt. 2020. aastal esitas teateid 45 eri virtuaalvääringu teenusepakkujat, samas kui aasta varem, kui tegevusluba omasid ligi kolm korda rohkem ettevõtteid, laekus teateid vaid 16 teenusepakkujalt. Samuti ei laekunud enam lõviosa teadetest pelgalt kahelt teatajalt, saadetud teadete arv oli ettevõtete lõikes oluliselt ühtlasem. Sellele vaatamata on teatajaid teenusepakkujate koguarvu silmas pidades vähe, turuosalisi on ligi 450¹⁰. 28 teadet (ca 5%) saadeti märkega „kiire“.

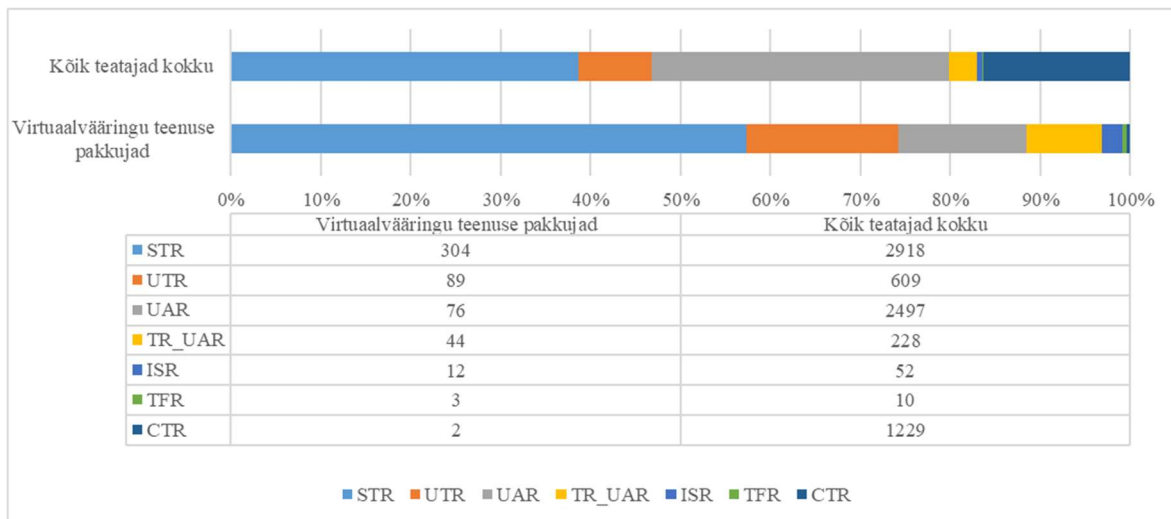
Virtuaalvääringu teenuse pakkujad on teatajate gruppide lõikes väga olulisel kohal, eriti kuna tegemist on väga riskantse sektoriga, ning nende esitatud teated võimaldavad RAB-l hinnata turul valitsevaid trende ning ohte.

Tabel 1. 2020. a RAB-le saadetud teadete jagunemine gruppide kaupa.

Teatajagrupp	Kokku
Krediidiasutused	4594
Finantseerimisasutused	1524
Teise riigi asutused ja isikud	587
Virtuaalvääringu teenus	530
Professionaal (õigus, audit, jne)	307
Riigiasutused	284
Ei ole kohustatud subjekt	252
Hasartmängukorraldajad	118
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	94
KOKKU	8290

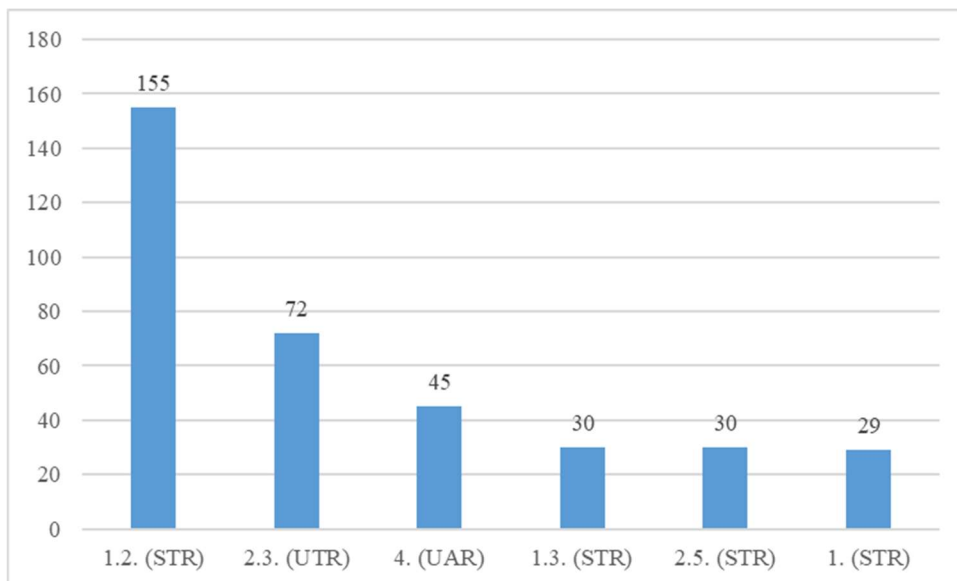
Kõige enam virtuaalvääringu teenusepakkujate esitatud teadetest puudutas rahapesu – kahtlase tehingu teateid (STR) saadeti 304, ebahariliku tehingu teateid (UTR) 89 ja ebahariliku tegevuse teateid (UAR) 76. Terrorismiga seotud teateid esitati kokku 47, nendest valdav enamus, 44, olid riskiriigi seosega ebahariliku tegevuse teated (TR_UAR) ning 3 puudutas terrorismi rahastamise kahtlust (TFR). Esmakordselt esitasid virtuaalvääringu teenusepakkujad ka sanktsioonikahtlust puudutavaid teateid (ISR; kokku 12). Samuti laekus 2020. aastal virtuaalvääringu teenusepakkujatel kaks sularahateadet (CTR).

¹⁰ 1.04.2021 seisuga

Joonis 1. Virtuaalvääringu teenuse pakkujate ja kõikide teatajate poolt RAB-le 2020. a saadetud teadete jagunemine teate liigi kaupa.

Sarnaselt 2019. aastaga märgiti kõige sagedamini teate saatmise põhjuseks, et esineb kahtlus isiku poolt esitatud andmete tõele vastavuses (1.2. STR). Sageduselt järgnevad põhjustena ebaharilik tehing või ebaharilikud tehingud virtuaalvääringuga (2.3. ja 4. UTR) või et kohustatud isik keeldub isikuga kliendisuhtesse asumisest seoses hooldusmeetmete täitmise võimatusega (1.3. STR).

Joonis 2. Virtuaalvääringu teenuse pakkujate poolt RAB-le 2020. a saadetud teadete enam levinud indikaatorid.

- 1.2. (STR) Kahtlus isiku poolt esitatud andmete tõele vastavuses
- 2.3. (UTR) Ebaharilik tehing virtuaalvääringuga
- 4. (UAR) Ebaharilikud tehingud virtuaalvääringutega
- 1.3. (STR) Krediidi- või finantseerimisasutus keeldub isikuga kliendisuhtesse asumisest vastavalt RahaPTS § 42 seoses hooldusmeetmete täitmise võimatusega
- 2.5. (STR) Isik ei esita tehingu kohta hooldusmeetmete täitmiseks vajalikus ulatuses selgitusi või dokumente või esitatu ei ole usutav (RahaPTS § 42 lg 1 juhutehing ning § 43 lg 1 kliendisuhtes oleva isiku tehing)
- 1. (STR) Kliendisuhete loomisel/ kliendilepingu sõlmimisel

Virtuaalvääringu teenuse pakkujate 2020. aastal saadetud teadetest suunati süvaanalüüsi 10 teadet. Süvaanalüüsi liikuvate teadete väike arv on tingitud sellest, et teadetes toodud juhtumitel sageli puudub seos Eestiga.

Siinkohal on oluline rõhutada, et ka süvaanalüüsi mittesuunduvad teated võivad olla olulised, kuna sageli ilmneb nende olulisus pikema perioodi jooksul ning neid kasutatakse sektoris esinevate tüpoloogiate ja trendide strateegiliste analüüside koostamisel.

Eesti uurimisasutustele edastatud materjalides kasutati 49 teate infot, mis esindab märkimisväärset tõusu võrreldes varasema aastaga kui edastati vaid kahe teate sisu. XBD-de (*cross-border dissemination*) ehk piiriülese levitamise kaudu jagati välisriikidega 14 teate infot.

Teadete kvaliteet ja soovitusid tulevikuks

Virtuaalvääringute teenusepakkujate esitatud teadete kvaliteet on hea. Vormilisi ja sisulisi vigu esineb harva, nendest mainimist väärib vaid paaril juhul valesti valitud teate või indikaatori liik ning sageli mitteõigustatult „kiire“ teate esitamine, eriti kui kliendisuhetest oli loobutud või tehing oli juba sooritatud. Tunnustust väärib ka asjaolu, et varasemate aastatega võrreldes on teadete esitamiseks hakatud valdavalt kasutama veebivormi. Umbes 10% teadetest laekus paraku jätkuvalt e-posti teel. Lähtuvalt RahaPTS § 50 lg 2 sätestatust tuleks teateid esitada siiski veebivormi või X-tee teenuse kaudu.

Sektori teatamisaktiivsus on küll paranenud, kuid jätkuvalt ebapiisav, mis viitab ka üldiselt nõrgale hoolsuskohustuste täitmisele. Nähtub, et laialdaselt ei tuvastata vara päritolu ja tehinguid (sh vara pärinemist mikseritest) ei analüüsita piisaval määral, rääkimata selle kajastamisest teadete sisus. Kiiduväärt on asjaolu, et paar suuremat teatajat seiravad ka tumeveebi keskkondadega seotud tehinguid, sarnast lähenemist ootab RAB kõigilt turuosalistelt.

RAB juhib sektori teenusepakkujate tähelepanu uuele trendile, et ka virtuaalvääringute teenusepakkujate seas hakkavad esile kerkima professionaalsele rahapesemisele spetsialiseerinud isikud¹¹. Samuti soovitame tähelepanu pöörata virtuaalvääringute ATMidele, mida üha laialdasemalt kasutatakse rahapesuskeemides, sh kaubanduspõhises rahapesus¹².

Järeldused RAB järelevalvemenetlustest

2020. aastal virtuaalvääringu teenuse pakkujate suhtes läbi viidud 13 järelevalvemenetluses tuvastas RAB puudusi põhiliselt hoolsusmeetmete kohaldamisel ja andmete säilitamisel. Järelevalve näitas, et sektori kohustatud isikud ei tuvasta korrektselt tehingus osaleva isiku isikusamasust, st kliendi poolt esitatud teavet ei kontrollita usaldusväärsetest ja sõltumatutest allikatest. Eriti puudutab see tehinguid, mida teostatakse kaugmeetodil, kus kliendi originaaldokumendiga ei ole võimalik vahetult tutvuda. Andmete kontrollimiseks tuleb siin kasutada vähemalt kahte erinevat allikat. Siinkohal juhib RAB tähelepanu, et usaldusväärne ja sõltumatu allikas on teave, (a) mille on välja andnud (isikut tõendavate dokumentide korral) või mis on saadud kolmandalt isikult, kellel ei ole mingeid huve või seotust ei kliendi ega ka kohustatud isikuga ehk on neutraalne; (b) mille usaldusväärsus ja sõltumatus määramiseks puuduvad objektiivsed takistused ning usaldusväärsus ja sõltumatus on arusaadav ka kolmandale ärisuhtega mitteseotud isikule; (c) milles olevad või mille kaudu saadud andmed on aja- ja asjakohased ning kohustatud isik suudab selles veenduda.

Lisaks on RAB järelevalvemenetluste käigus tuvastanud puudusi riikliku taustaga isiku, tema pereliikme või tema lähedaseks kaastöötajaks peetava isiku kohta teabe hankimisel. Virtuaalvääringu

¹¹ <https://www.zdnet.com/article/270-addresses-are-responsible-for-55-of-all-cryptocurrency-money-laundering/> ja <https://blog.chainalysis.com/reports/cryptocurrency-money-laundering-2021>

¹² <https://www.theblockcrypto.com/linked/96962/crypto-atms-dea-report-money-laundering>
https://www.dea.gov/sites/default/files/2021-02/DIR-008-21%202020%20National%20Drug%20Threat%20Assessment_WEB.pdf

teenusepakkujad kasutavad nimetatud isikute tuvastamiseks andmebaase, mille osas pole teada, milline on nende usaldusvärsus riikliku taustaga isiku, tema pereliikme või tema lähedaseks kaastöötajaks peetav isiku kohta vaste leidmisel, jätavad aga kõrvale hästi kohaldatava hoolsusmeetme – klientide küsitlemise.

Andmete säilitamise osas eksivad virtuaalväringu teenuse pakkujad sageli selle vastu, et ei säilitata isikusamasuse tuvastamisel esitatud dokumentide koopiaid ega hoolsusmeetmete täitmise käigus tekkinud kirjavahetust kliendiga. Samuti on valdavalt murekohaks see, et virtuaalväringu teenuse pakkujad ei tee nõuetekohast ärisuhete seiret. Toonitame, et protseduurireeglid ja sisekorraeeskirjad peavad olema vastavuses seaduse nõuete ja turuosalise tegevusega. Samuti peab kontaktisik olema töökohustuste täitmiseks piisavalt pädev, RAB-l on esinenud probleeme mõne teenusepakkujaga suhtlemisel, kui kontaktisik ei ole vallas eesti ega inglise keelt.